

INDEKS KNJIGA

BOŽIDAR ŠUJICA: »URA, URAN«
Grafos, Beograd, 1975.

Postoji u dvije posljednje knjige Božidara Šujice SRDŽBA i URA, URAN — čvrst kontinuitet. Ne dvojeći se da je svojom prvom knjigom o srdžbi iscrpio vlastite ideje i poruke, Šujica nastavlja poetsko kazivanje svoga bunta. Neosporno je da je srdžba kao motiv i pjesnički izazov, od Homerova, koji je raskošno epski opjeval Ahiilejevu srdžbu u boju s Trojancima, zatim Nestora Žučnog do današnjih dana, malo ili gotovo nikako literarno varirana i transponirana.

Možda su nagomilana emocionalna energija, naboј i šok srdžbe nepodoban u lirske tkanjima. Ili su racionalni i oprezni pjesnici spoznali kao svojim »lirskim blijesom« ne mogu mnogo toga promijeniti. Ni u sebi. Ni kod svojih čitatelja. Niti u društvu. Ili se, pak, radi o nečemu drugome što bi moralno razjasnit novije teorijsko književno razmatranje.

Odmah se dade uočiti kako srdžba Božidara Šujice nije jednodimenzionalno interpretirana. No ne može joj se naći ni posebno filozofski fundirano ishodište. Šujica srdžba je, prije svega, bunt protiv magrođaštine i mrtve prošlosti. Svoj stav i svoju poetiku u odnosu na vlastitu poeziju i pjesmu uopće iskazuje Šujica stihovima: »Volem te jedino kad si / Okrvavljena muzika / Boga bezbožnika...«.

BOŠKO ŠAJATOVIC: »PEPEO I PJENA«
Svetlost, Sarajevo, 1975.

Ništa nas ne spasava od rastojavanja; sve se na kraju pretvara u pepeo i penu; tok života je tok izvor-vode koja se muti i rasipa da bi potom izgubila i poslednju česticu svoje pravotne prozračnosti i čistote, da bi se stanjila u opštosti mora, u nemiru stihija.

Covek, ljudsko biće, pesnik, i govorom i čutanjem, svejedno, podjednako, ubrzava svoj pad; da se održi koliko bi htio i koliko smatra da bi bilo potrebno na ovaj zemlji, ne pomažu mu ni prirodni elementi, ni bogatstvo nada, vizija, slutnji, ni ljubav ni mržnja; dok mu želja cveta — zamiru zvuci energije u njemu; daleka neka zvonjava mirisne na prahu i senke koje se smanjuju.

Takav je, uglavnom, opšti utisak koji na nas ostavlja prva pesnička knjiga Boška Šajatovića »Pepeo i pjena« u kojoj se mnogo, dakle, govori o odbegloj tajni, o pustom beznađu, o onom ljudskom, mladalačkom međuvremenu iz koga je pesnik iskočio kao covek, međuvremenu u kome se mute talasi pesme i valovi pene, u kome je negde vrh zorenja i tačka početka polaganog ali neizbežnog smrkanja, tame.

Ako se odbace pesme koje je Šajatović napisao pod uticajem drugih pesnika, pre svih Crnjanskog, Miljkovića, Šimića, kao i one koje nisu uspele da se pesnički konkretniju, ostaje jedan broj ostvarenja, određenog dometa, a one svedoče da Šajatović ima talenta, da se ume poslužiti pravim pesničkim rečima i osećanjima, posebno onda, kada se njegov unutrašnji svet razume sa relacijama pojavnog sveta, kada u pojavnom svetu nađe uporište za svoju duhovnu, misaonu identifikaciju. Takva je na primer pesma »Most«, puna pesničke tihoće i iskoniskih zvukova prolaznosti, izvijena kao luk života koji se ne predaje iznad sve šumnijih prostora pene koja podrijeva i roni mudrom uzdržanošću, kao misao. Tačka je i pesma »Peščanik«, posebno prva strofa u kojoj pesnik kaže:

Ja ne znam (nad pješčan nagnut sat)
Da i se još penjem uz zvučni luk.
Il mi, potajno, uz ledni huk,

Crni Velemajstor već priprema mat...

Šajatović poseduje smisao za dubinska pronicanja, za mesto suštine, uspeva i da paralelizuje mnoge tokove svesti postojanja, ali mu nedostaje pesničke discipline koja bi ga primoravala da za svako mesto u pesmi traži i nalazi reči koje ne pregrađuju pogled u to dole, koje svojim smislim pojavljaju smisao onih iza sebe. U mnogim Šajatovićevim pesmama zatičemo, tako, usamljene stihove, ili delove strofe, po kojima prepozajemo pesnikove naznačene kvalitete, ali i stihove, strofe i pesme koje su rezultat pesnikove čitalačke aktivnosti i odsustva prožimajuće niti, niti koja bi, dakle, prolazila kroz sve reči u jednoj pesničkoj tvorevinu odozgo do dole.

Dragoljub Jeknić

DR RADOVAN VUČKOVIĆ: »VELIKA SINTEZA«
Svetlost, Sarajevo, 1974.

Radovan Vučković se u literaturi javlja šezdesetih godina, a već sada je moguće sagledavanje njegovih kritičarskih opredjeljenja, metodološke koncepcije i bitnih stilskih oznakâ.

Do danas objavio je sljedeće knjige kritika i književno-istorijskih studija; »Sudbina kritičara«, »Preobražaji i preobraženja«, »Književne analize«, »Problemi, pisci i dela« i »Veliku sintezu«. Dok u »Sudbini kritičara«, Vučković iznosi indirektni kritičarski »credo«, naročito povodom Milana Bogdanovića, čija ga stvaralačka kritika posebno privlači, i »razumevanja i izbora« književno — umjetničkih problema, Petra Džadića, »Preobražaji i preobraženja« su veoma uspjela studija o Životu i djelu jednog od naših najvećih pesnika, Antuna Branka Šimića. »Književne analize« i knjiga »Problemi, pisci i dela«, govor o nizu naših značajnijih suvremenih pisaca. »Velika sinteza predstavlja dorađenu Vučkovićevu doktorsku disertaciju, a posvećena je životu i radu Ive Andrića.

Što se tiče tipskih karakteristika ovog našeg izučavaoca književnosti, treba istaći da se radi o velikom eruditu, koji prosvjedočan doživljava umjetničko biće književnog djela, a to je često rijekost u akademiziranim pristupima svijetu literature. Zatim, Vučković sublimira teorijska razlučivanja prirode i smisla stvaralačkog čina, kritičarsku polivalentnost i književno-istorijski nervi, prilikom prosudjivanja književne materije. A osnovni kreativni princip Radovana Vučkovića sastoji se u odbacivanju jednostranih zahvata u tlocrivo literarnog ostvarenja, pa bili oni jezičke, sociološke, moralizatorske, ili ma koje druge prirode, zapravo, u sintezi dijahrenijske i sinhronijske grade djela. Otuda je njegov genetički strukturalizam samosvojan, te može samo da asocira na sličan pristup djelu, što ga nalazimo kod Lisjena Goldmana, kojeg Vučković itekako poznaće i cijeni.

»Velika sinteza« Radovana Vučkovića predstavlja jedno od najpotpunijih tumačenja životnog i stvaralačkog puta našeg velikog umjetnika riječi, Ive Andrića. Sa nesvakidašnjim osjećanjem za mjeru i bit problematike, Vučković je pratio nastajanje, razrastanje i utemeljenje Andrićevih pojedinačnih djela, pa i cjelokupnog opusa, u sastavu sveukupne jugoslavenske književnosti. Autor knjige rekonstruiše reljef i klimu najvažnijih literarnih zbivanja kod nas i u Evropi, u rasponu od pola vijeka te društvenih uslova i Andrićeve lične stvaralačke transformacije tokom vremena. Tako Vučković prati »put sinteze elemenata vremena i književno — umjetničkih tradicija u jednu novu tvorevinu«, posvećujući, uglavnom, pažnju graditi što je mogla da uslovi karakter Andrićevih djela.

Ta težnja, međutim, zbog kompleksnosti problematike i osobenosti Andrićevog života i umjetničkog lika, biće uzrokom metodološke nedosljednosti autora studije, a i osnovnog problemskog pada navedene polifone knjige. Naime, dok je prvi dio knjige više činjeničnog karaktera, opterećen faktilima izvan djela, kao što je slika Andrićevog učešća u »Mladoj Bosni«, odlaska u Zagreb, i slično, drugi dio knjige baziran je na jezičkoj, stilskoj i idejnoj organizaciji Andrićevih djela, da bi kraj knjige, naročito mjesta gdje se govori o djelima Ive Andrića nastalim i objavljenim nakon drugog svjetskog rata, bio fragmentaran, kracat nabačenim opaskama i dat više radi ilustracije, nego temeljitiće analize. Takođe, redoslijed obrade pojedinih djela nešto je poremećen zbog praćenja raznobojnog pratičačkog javljanja kritičkih procjena pojedinih Andrićevih djela. Takva su, na primjer, hranoška mjesta »Travničke hronike« i »Proklete avlje«, pa i ocjene njihovog kvaliteta i značaja zvučne nedosljedno. »Travnička hronika« je djelimično objavljivana i prije drugog svjetskog rata, u studiji je analizirana nakon romana »Na Drini Ču-

Petko Vojnić Purčar